

2. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” // Відомості ВРУ. – 2003. – № 13. – С. 93.

3. Чурхай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика, управління інноваціями на підприємстві: Підручник. – К.: КОНДОР, 2006. – 398 с.

4. Економіка підприємств: Посібник /За ред. П. С. Харіна. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 450 с.

5. Верба В. А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства // Проблеми науки. – 2003. – № 3. – С. 22–31; № 4. – С. 3–17.

УДК 330.322.001.76

В. І. Любімов

Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України

ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ЯК ОСНОВА АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ В ІННОВАЦІЇ

Важливою умовою активізації інвестування засобів у розвиток інноваційної сфери є створення сприятливого інвестиційного клімату і регулювання певних аспектів державної політики, зокрема вдосконалення законодавчої бази з метою створення системи зацікавленості в розробці і реалізації інноваційних проектів як з боку кредитних організацій, податкових служб, так й учених, підприємств, що здійснюють розробку й упровадження проектів [1, с. 56]. Ця система повинна одержати законодавче підтвердження, включаючи підсистеми забезпечення потреби в інвестиційних ресурсах.

Фундаментальні дослідження, спрямовані на розгляд сутності інновацій і інноваційної діяльності, знайшли своє відображення в роботах зарубіжних учених: Б. Санто, І. Шумпетера, К. Опенлендера, Е. Менсфілда, П. Друкера, А. Клайнкнехта, П. Пілдіча, Р. Уотермена, а також вітчизняних: В. Александрової, Л. Антонюка, А. Амоші, А. Гальчинського, Н. Гончарової, Б. Данилишина, О. Яковльова.

Окремі питання організації, управління, фінансування, оцінки економічної ефективності інноваційних проектів розглядаються такими українськими ученими, як: В. П. Бабіч, І. А. Бланк, Е. М. Воробйов, Г. В. Задорожний, О. С. Марченко.

Незважаючи на значну різноманітність досліджуваних наукових проблем, присвячених інноваційному прогресу, багато питань його активізації

© В. І. Любімов, 2008

залишилися маловивченими і невирішеними.

Метою статті є розробити методологічні підходи і рекомендації щодо вдосконалення законодавчої бази і стимулювання активізації інвестування засобів в інновації.

Концепція законодавчої активізації інноваційно-інвестиційної діяльності на рівні окремих регіонів передбачає співпрацю місцевих органів влади і бізнесу у вирішенні головної проблеми – функціонування інтегрованих фінансів відповідно до регіональних критеріїв і нормативів. Адміністрації регіонів повинні виступати гарантами реалізації важливих інноваційних проектів, забезпечуючи концентрацію бюджетних ресурсів у сфері високотехнологічних виробництв.

Необхідність державної підтримки інноваційної діяльності обумовлена її визначальною роллю для розвитку економіки країни і суспільства в цілому, а також неможливістю використання виключно ринкових механізмів впливу на забезпечення успішного розвитку інноваційних процесів.

З метою підтримки інноваційної діяльності в Україні прийнято низку законодавчих актів, відповідно до яких було створено позабюджетні фонди. Серед останніх найбільш значну роль виконував Державний інноваційний фонд (ДІФ), початок діяльності якого датується 1992 роком. У 2000 році на базі ДІФ і його регіональних відділень створено Українську державну інноваційну компанію (УДІК) як небанківську фінансово-кредитну організацію, мета діяльності якої полягає в забезпеченні реалізації державної інноваційної політики і залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку національної економіки [2, с. 243].

Інструментарій, який був використаний в Україні для реалізації інноваційної політики, передбачений законодавчо, не виконував покладені на нього функції. Діяльність ДІФ не тільки призвела до значних фінансових збитків, але й підірвала довіру в суспільстві до можливості вітчизняних підприємств реалізовувати ефективні інноваційні проекти.

Зокрема, слід відзначити деякий прогрес у напрацюванні й ухваленні законодавчих актів [3, с. 6; 4, с. 8], що визначають і регулюють інноваційну діяльність.

Проте деякі аспекти законодавчої бази вимагають суттєвого корегування з метою підвищення активізації іноземного інвестування засобів в інноваційну діяльність підприємств.

Фундаментальне значення для інноваційного клімату має фінансова база підприємств. За відсутності в останніх необхідних власних засобів інноваційні спроби безрезультатні. На жаль, вітчизняне господарське законодавство, податкова і фінансові системи не забезпечують реалізацію цієї умови. Абсолютно протилежно діє податкова система. Податок на додану вартість відволікає величезні засоби підприємств, переводячи їх у розрахунки

і постійно затримуючи встановлене згідно із законом повернення. Особливо складне фінансове навантаження відчувають науково-дослідні і проектні організації, а також виробництва з тривалим циклом: вони платять ПДВ щодня, роблячи закупівлі, а відшкодування одержують тільки при отриманні оплати за здані роботи.

Абсолютно неприпустимим є відношення уряду до амортизаційних засобів підприємств. Постійно під різними приводами робляться спроби їх часткового вилучення. Але це вже порушення і прав власності, і законів відтворення, погіршення інноваційного клімату, тому що амортизаційний фонд містить у собі повний потенціал забезпечення простого відтворення основних фондів.

Підірвала фінансову й інвестиційну стратегію підприємства і прийнята недавно спеціальним законом методологія утворення амортизаційних фондів, яка допускає лише три норми амортизації. Такий захід, звичайно, спрощує розрахунки амортизаційних відрахувань, у тому, мабуть, і полягає основне призначення нової методики. Проте у багатьох випадках процес відтворення основних фондів виявився відірваним від реального терміну їх служби та зносу. До того ж тепер втрачений контроль над цільовим витрачанням інвестиційних ресурсів. Що стосується додаткових пільг, які встановлені Законом України „Про інноваційну діяльність” № 40-IV від 4.07.2002 р., то згідно з четвертою частини ст. 21 Закону, інноваційним підприємствам дозволена прискорена амортизація основних фондів, у зв'язку з чим і встановлюється щорічна 20-процентна норма прискореної амортизації основних фондів групи 3. При цьому прискорена амортизація допускається для всіх груп основних фондів.

Аналізуючи законодавство, слід зазначити, що оподаткування прибутку проявляє себе як економічно нераціональне з позицій підтримки інноваційної діяльності. Чистий прибуток є інвестиційним ресурсом підприємства. Потрібно стимулювати його зростання і не примушувати підприємство його приховувати. Більш правильно було б оподатковувати обсяг реалізації, а не прямий прибуток. А про успіхи підприємства повинно свідчити реінвестування, а не весь прибуток. Угорський економіст Б. Санто пропонує наступну залежність, що враховується Міністерством промисловості Швеції: „Якщо розмір податку на прибуток варіює між 0 і 25%, то він майже не впливає на нові підприємницькі ініціативи, але якщо податок починає перевищувати 25%, то схильність до підприємництва швидко зменшується, якщо ж податок досягає 50% від прибутку, то схильність до інновацій і пов'язаних з ними капіталовкладень практично зникає” [5, с. 81].

Потребує вдосконалення господарське законодавство в частині, що стосується фінансування витрат на НДДКР. Так, сьогодні витрати на НДДКР дозволено законодавством України відносити на собівартість продукції,

проте проблема залучення стартових фінансових ресурсів на проведення таких робіт не вирішена. Наразі суми, направлені на погашення запозичень за договорами кредиту і позики, не відносяться до витрат, що враховуються при оподаткуванні, а в собівартість може входити лише сплата відсотків по таких позиках. Крім того, витратами визнаються лише ті з них, які є економічно виправданими.

Вказані обмеження роблять не вигідним для господарюючих суб'єктів залучення позикових фінансових ресурсів, що істотно звужує коло потенційних учасників інноваційного процесу, тому вказані обмеження слід було б вилучити з відповідних законодавчих актів.

В умовах високої вартості наукових досліджень, невизначеності їх результатів і ризику промислового освоєння значно зростає ціна помилкового вибору тупикового напрямку досліджень. Крім великих матеріальних, фінансових і трудових витрат, така помилка призводить до втрат часу, відставання від конкурентів. Тому державні пріоритети слід вибирати в „точках перетину” різних стратегій і напрямів науково-технічного й промислового розвитку. Такі „точки” повинні стимулювати не тільки нові науково-технологічні прориви, але і забезпечувати можливість зміни однієї науково-технічної стратегії на іншу.

Неправильно вважати участь господарюючого суб'єкта в реалізації інноваційного проекту або програми єдиною підставою для отримання державної підтримки, як це визначено в Законі України „Про інноваційну діяльність” [6, с. 47].

У названому документі відсутні умови застосування податкових кредитів і податкових пільг. Доцільно ввести також перелік можливих суб'єктів інноваційної інфраструктури і вказати, в чому полягає їх відмінність від суб'єктів інноваційної діяльності, оскільки ці суб'єкти розмежовуються в законопроекті за формами й обсягами державної підтримки, що в будь-якому випадку пов'язане з недоотриманням податків та інших платежів бюджетами різних рівнів.

Заходи щодо стимулювання інноваційної діяльності визначені нечітко стосовно правового поля питань власності на об'єкти, що є предметом так званих інноваційних договорів.

При цьому важливо розробити економічні і правові механізми використання державою свого права власника, що особливо характерне для випадків, коли об'єкт прав відноситься до сфер інтересів держави.

Україна має нагоду поліпшити інноваційну діяльність і розвиток інноваційного бізнесу. Для цього ми пропонуємо ввести наступні пільги по оподаткуванню суб'єктів господарювання, затвердивши їх законодавчо:

– встановити пільги науково-дослідним установам, вищим навчальним закладам і підприємствам інноваційної сфери діяльності;

– зменшити розмір бази оподаткування за рахунок збільшення відрахувань у спецфонди – до 30% (фонд інноваційної діяльності, фонд розвитку виробництва (інвестиційний), амортизаційний фонд);

– встановити податкові пільги для тих підприємств, які вкладають засоби у виробництво, що містять інновацію (наприклад, встановити податкову знижку в 6–10% із загальної суми інвестицій в активну частину основного капіталу і скоротити (на 25%) оподаткування асигнувань корпорацій на дослідження і розробки);

– упровадити податкові канікули, податкові інвестиційні відрахування і податкові інвестиційні кредити для суб'єктів інноваційної діяльності;

– встановити значні пільги нерезидентам, які вкладають засоби в підвищення ефективності виробництва на інноваційній основі.

Таким чином, можна зробити висновок, що податкова система країни перебуває в суперечності із завданнями інноваційного розвитку, який потребує серйозних змін багатьох аспектів державної політики та її законодавчої основи.

Держава повинна ефективно впливати на інноваційну діяльність усіх суб'єктів господарювання також шляхом створення програм субсидування інноваційної діяльності підприємств на державному рівні.

Україна має нагоду створити фонди підтримки інноваційної діяльності з метою:

1) фінансування науково-технічних розробок й упровадження їх у виробництво – український інноваційний фонд;

2) фінансування на поворотній і неповоротній основі тих інноваційних проєктів, які не ввійшли до складу державних цільових програм, – фонд виробничих інновацій;

3) розвитку підприємств малих форм науково-технічної сфери – фонд інвестування на регіональному рівні.

Отже, по-перше, доцільно активізувати НДДКР через податкові інструменти шляхом можливості віднімання витрат на НДДКР з оподаткованої податком суми доходу, як це робиться в багатьох розвинених країнах (США, Канада, Австралія, Південна Корея, Японія, Франція).

По-друге, слід ввести податковий кредит, що встановлюється як відсоток від витрат на НДДКР або як відсоток приросту витрат на НДДКР і скорочує заборгованість фірми по податку.

По-третє, необхідне застосування таких важелів непрямого регулювання інноваційної діяльності, як зміна антимонопольного законодавства, що полегшує компаніям створення сумісних дослідницьких трестів і програм (консорціумів); дозволи різним фондам і страховим компаніям фінансувати інноваційні фірми, що вимагають вливання венчурного капіталу і нормативного фінансування малого науково-технічного підприємництва.

По-четверте, доцільно включити також перелік можливих суб'єктів інноваційної інфраструктури і вказати, в чому полягає їх відмінність від суб'єктів інноваційної діяльності, оскільки ці суб'єкти розмежовуються в законопроекті за формами й обсягами державної підтримки, що так чи інакше пов'язане з недоотриманням податків та інших платежів бюджетами різних рівнів.

Визначені напрями реформування механізму управління інвестування в інновації в Україні повинні знайти законодавчу і нормативну підтримку.

Література

1. Шевченко Е. А. Законодательная база как фактор инвестирования в инновационную деятельность предприятия // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2004. – № 630. – С. 54–58. – (Серія: “Економічна”).
2. Тивончук О. І. Інституційні форми державної підтримки інноваційної діяльності в Україні // Економічні проблеми ринкової трансформації України: Тези доповідей. – Львів: ЛБІНБУ, 2002. – С. 243–244.
3. Закон України „О приоритетных направлениях инновационной деятельности в Украине” № 433-IV от 16.01.2003 г. // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 176. – С. 3–14.
4. Закон України „Об инновационной деятельности” № 40-IV от 4.07.2002 г. // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143. – С. 5–11.
5. Санто Б. Инновация как средство экономического развития. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.
6. Семенова А. Управление инновационными процессами // Экономист. – 2005. – № 5. – С. 46–53.

УДК 332.14 : 334.012.64

О. В. Гамзін

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

РЕГІОНАЛЬНІ ФОРМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки підтримка створення та розвитку різноманітних організаційних структур малого підприємництва необхідна для формування розвиненого конкурентного середовища, технологічної конкуренції та конкуренції в інноваціях.

© *О. В. Гамзін, 2008*